

PRAGMA-SEMANTIC VALUES OF THE METAPHOR IN THE CONTEMPORARY POLITICAL DISCOURSE

Mihaela MOCANU, Scientific Researcher, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The specificity of politic communication is generated by the status of the interlocutors that are on asymmetric positions: on the one hand, there are the politicians and the governors that use verbal signs in order to legitimate the power they have, on the other hand, there are the citizens, the voters that should be convinced, seduced, determined to think and to act in a specific direction. From this point of view, political communication is very often reduced to talking to the voters and to politic marketing, being defined by specific strategies of persuasion that support the objectives of the political issuer. Among the persuasion strategies used by politicians, there is also the capitalization of rhetorical methods. The relationship of the political discourse with old rhetoric consists, first of all, in the desire of the talker to make the viewers like him/her and to convince the public. Among the figures of speech, the contemporary political discourse mainly uses the virtues of metaphor, its quality of making the transition from simple to complex, from abstract to concrete, thus making communication have a powerful subjective dimension. The political metaphor loses the specificity of poetic metaphor, becoming vulgar, in the etymological meaning of the word and laborious. In order to underline the pragmatic-semantic dimensions of metaphors in the contemporary political discourse, the purpose of our paper is to analyse the political declarations from the inferior room of the Parliament of Romania, during the month of October 2013.

Keywords: politic communication, politic discourse, metaphor, semantic analysis, pragmatic analysis

Comunicare și discurs politic

Având ca scop gestionarea vieții colective, politica recurge la discurs pentru a face sensibile recunoașterile și reprezentările, în speță, pentru a conferi coerență (a se citi sens) socialului. Mai mult decât cunoașterea a ceea ce se întâmplă, omul politic este interesat de formele sub care referențialul politic este reprezentat. Din această perspectivă, acțiunea politică pare a avea ca principal obiect de activitate producerea de limbaje și simboluri, menite să construiască o realitate consonantă cu ideologia care o guvernează. Acțiunea politică traduce, în esență, lupta pentru însușirea semnelor-putere, vizând, pe de o parte, câștigarea dreptului/ accesului la cuvânt, iar pe de altă parte, obținerea privilegiului de a impune sensuri proprii. Discursul politic oficial dobândește valoare normativă, jalonând limitele și prescriind conținuturile comunicărilor politice ulterioare. Pe această linie de interpretare, politica se definește printr-o serie de raporturi simbolice, pentru că, „în societatea politizată în care trăim, tranzacțiile politice presupun cu siguranță forța, dar se realizează fără recursul explicit la forță – în aceeași măsură în care tranzacțiile financiare se realizează fără recursul la aur”¹.

¹ Olivier Burgelin, *La naissance du pouvoir étudiant*, en „Communications”, n.21, 1968, p. 33.

Comunicarea politică definește „un spațiu în care se relaționează discursurile contradictorii a trei actori care au legitimitatea de a se exprima în mod public asupra politicii: oamenii politici, jurnaliștii și opinia publică, prin intermediul sondajelor de opinie”². O perspectivă integratoare evidențiază că actul comunicării politice este deopotrivă:

- a) relație intențională și spațiu de interacțiune;
- b) ritual, dar și ansamblu de reglementări juridice;
- c) dispozitiv tehnologic și simbolic care „pune în scenă” politicul, dar și practică democratică;
- d) mesaj politic, dar și cunoaștere politică (reprezentări, atitudini, prejudecăți, opinii colective în legătură cu politica);
- e) strategii de marketing politic, vizând promovarea unor imagini, atitudini și valori particulare.

Urmărind suscitarea unor concepții și atitudini particulare la nivelul receptării, comunicarea politică este asimilată deseori comunicării electorale și marketingului politic. Pe această linie de interpretare, Philippe J. Maarek apreciază că: „La transformation des modes de communication des hommes politiques est pourtant inéluctable. L’essor des medias de masse dans le monde contemporain, puis des «nouveaux medias» (...) a rendu obsolète la communication politique «classique», du moins tant qu’elle ne s’accompagne pas d’une mercatisation modernisée. La communication politique moderne ne peut donc plus se contenter, comme auparavant, de la qualité littéraire des discours politiques et du brio de la rhétorique de ses énonciateurs (...)”³.

Analiza comunicării politice nu se poate limita, însă, la decelarea strategiilor și tehnicilor de comunicare utilizate, la așa-numitul marketing politic, care transformă oamenii și doctrinele politice în mărfuri. Acest demers trebuie coroborat cu descrierea coordonatelor implicate în situația de comunicare politică și a efectelor pe care le generează relațiile dintre ele la nivelul mesajului. În această perspectivă, comunicarea politică se distinge prin trăsături precum:

- a) *Dimensiunea simbolică*: comunicarea politică este spațiul manifestării simbolice a relațiilor de putere de pe scena politică, teren al negocierii imaginii publice, conferind transparență actelor politice avantajoase și ocultând aspectele dezavantajoase.
- b) *Dramatizarea*: ține de asumarea unor roluri în cadrul comunicării politice, în măsura în care politicianul vorbește în numele unei grupări politice, al unei ideologii, iar publicul receptor, potențialul electorat, impune adoptarea și promovarea unor atitudini, valori și credințe specifice.
- c) *Reconstrucția referențialului politic*: dincolo de transmiterea unor conținuturi, emitentul politic este interesat de modalitatea în care sunt prezentate actele politice. În acest sens, comunicarea politică are rol eminent mistificator, modificând, reinterpretând evenimentele politice, evitând asumarea unor adevăruri sociale, prin apelul la eufemism, metaforă, omisiune etc.

² Dominique Wolton, *Penser la communication*, Flammarion, Paris, 1997, p. 107.

³ Philippe J. Maarek, *Communication et marketing de l’homme politique*, Litec, Paris, 2001, p.2.

d) *Intenționalitatea*: este factorul cheie al comunicării politice. Fiecare manifestare discursivă din spațiul politic vizează suscitarea unor atitudini particulare la nivelul receptării.

Exprimarea raporturilor de forță de pe scena politică se realizează prin apelul la limbaje extrem de variate: cuvânt, imagine, muzică, obiecte, uniforme, arhitectură, embleme etc. Mai toate produsele activității umane sau care au vreo legătură cu activitatea umană pot fi preluate și valorificate prin acțiune politică, dar, fără îndoială, limbajul verbal este prioritar, atât prin impactul pe care îl are asupra auditoriului, cât și prin multitudinea formelor de manifestare pe care le înregistrează. În acest sens, M. Edelman afirmă că „limbajul este o fațetă integrală a scenei politice: nu doar un instrument pentru descrierea evenimentelor, ci este el însuși parte din evenimente, conturându-le puternic semnificația și ajutând la definirea rolurilor politice pe care autoritățile și masele consideră că le joacă”⁴.

Patrick Charaudeau⁵ distinge trei ipostaze de utilizare a limbajului politic:

- limbajul politic ca sistem de gândire;
- limbajul politic ca act de comunicare;
- limbajul politic în calitate de comentariu al referențialului politic.

Spre deosebire de *limbaj*, care continuă să circule cu accepțiuni variate, *discursul politic* reprezintă un concept uzual, unanim acceptat în literatura de specialitate, definind ansamblul strategiilor lingvistice, actualizabile în diverse situații de comunicare politică. Sintagma înregistrează un înalt nivel de generalitate, prin trecerea de la situații concrete de comunicare, la paradigma mecanismelor structurale și funcționale ale manifestărilor discursive din spațiul politic. Mijloc de exprimare a evenimentelor de pe scena politică, dar și a afinităților politice ale locutorului, discursul politic constituie, deopotrivă, spațiu de reconstrucție a referențialului politic, prin prisma intereselor politice ale emitentului, suport al ideologiei, valorilor și credințelor și instrument de manipulare, prin inculcarea de atitudini și valori noi auditoriului.

Care sunt trăsăturile care conferă unui discurs caracterul politic și cum putem să-l diferențiem de alte manifestări discursive? Jean-Marie Denquin propune, în acest sens, trei criterii de delimitare:

- a) *Criteriul emițătorului*: este politic discursul emis de un om politic. Criteriul emițătorului nu se dovedește universal valabil, de vreme ce nu putem considera utilizarea discursului politic apanajul exclusiv al persoanelor care ocupă scena politică: discuția dintre persoane neangrenate în sfera politică poate, ea însăși, să aibă caracter politic.
- b) *Criteriul conținutului*: pare a ridica mai puține inconveniente decât primul. Potrivit acestui criteriu, subiectul, tema, va determina caracterul politic al unui limbaj și nu natura vocabulelor utilizate. „Orice limbaj politic vehiculează un discurs politic, dar reciproca nu este valabilă”⁶.
- c) *Criteriul contextului*: există situații în care actorii politici exprimă discursuri politice prin conținut, alteleori, statutul acestora conferă caracter politic unui discurs al cărui

⁴ M. Edelman, *Politica și utilizarea simbolurilor*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 3.

⁵ Patrick Charaudeau, *Le discours politique. Les masques du pouvoir*, Librairie Vuibert, Paris, 2005, p. 30.

⁶ Jean-Marie Denquin, *La politique et le langage*, Michel Houdiard Editeur, Paris, 2007, p. 21.

conținut nu are nimic de-a face cu politica (de exemplu o argumentație tehnică sau economică).

Remarcăm că factura politică a unui discurs este determinată, în primul rând, de situația de comunicare în care apare și nu de conținuturile vehiculate. Adjectivul calificativ *politic* are, potrivit lui Jean-Marie Denquin, rolul de a opune un tip de discurs altora, iar în cazul manifestărilor discursive care nu prezintă caracter politic prin vocabular, prin temă sau retorică, calificarea se va face prin raportare la context. Astfel, un om politic, care strigă „Ce oroare!” în cadrul familiei, nu rostește un discurs politic, dar în fața unei camere de filmat, în preajma unor atentate, acest enunț dobândește caracter politic.

Subliniem faptul că discursul politic nu reprezintă un ornament, o suprastructură, ci este constitutiv acțiunii politice, în măsura în care reprezentările politice, prin care indivizii și grupările se definesc, capătă consistență și vizibilitate prin intermediul manifestărilor discursive. Numeroase acte politice sunt, prin natura lor, acte de discurs (un exemplu în acest sens îl oferă demisiile), iar altele se sprijină, în realizarea lor, pe cuvânt. Printre trăsăturile specifice limbajului politic, menționăm *natura interdiscursivă*, *dramatizarea*, *finalitățile de legitimize*, *intenționalitatea*, *miza persuasivă* și *conținutul ideologic*.

Discursul politic contemporan – funcții și trăsături

În calitate de mijloc de obținere și legitimize a puterii politice, discursul politic poartă amprenta funcțiilor pe care le îndeplinește în cadrul comunicării politice și a condițiilor concrete de generare. Suport de manifestare a ideologiei și propagandei, discursul politic îndeplinește, potrivit Henrietei Mitrea Șerban, trei funcții specifice⁷:

- *Funcția de comunicare și socializare* (informare, educare, conștientizare, formare de opinii și atitudini favorabile factorilor politici etc.);
- *Funcția de incitare și mobilizare* (influențarea atitudinilor și opțiunilor politice ale receptorilor);
- *Funcția de legitimize* a guvernanților, grupărilor politice, instituțiilor politice și, implicit, a deciziilor acestora.

Nina-Aurora Bălan vorbește, la rândul ei, de patru funcții ale limbajului politic⁸: *funcția structurantă* (în sensul în care fiecare discurs politic urmărește reorganizarea referențialului politic, în vederea obținerii unor efecte particulare la nivelul receptării); *funcția decizională* (în măsura în care, în domeniul politic, *parler c'est faire*); *funcția pedagogică* (caracteristica discursului politic este aceea de a furniza informații, cel puțin la nivel teoretic, dar și de a genera adeziunea, consimțământul publicului receptor la un set de valori și credințe); *funcția terapeutică* (discursul politic furnizează un tip de raționalitate politică, conferă un sens spațiului politic, împiedicând astfel apariția îndoielilor, a angoasei, prin reînnoirea permanentă a anumitor certitudini).

Dacă avem în vedere discursul politic interpretativ (discursul ziariștilor, al analiștilor politici), înțeles ca un tip de metadiscurs, care are ca obiect discursul politic al altuia,

⁷ Henrieta Mitrea-Șerban, *Limbajul politic în democrație*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2006, p. 9.

⁸ Nina Aurora Bălan, *Discursul politic românesc*, Editura Universitaria, Craiova, 2005, pp. 19-20.

inventarul funcțiilor pe care le înregistrează manifestările discursive din spațiul politic poate fi completat cu:

- *Funcția de explicitare* (glosări în marginea discursului politic-obiect);
- *Funcția de demistificare* (de dezvăluire a *formei fără fond*);
- *Funcția de mediere* (între diverși actori politici și publicul larg);
- *Funcția reflexivă* (de exprimare a valorilor, credințelor și reprezentărilor pe care le împărtășește locutorul).

Analiza semantică a discursului politic contemporan relevă trăsături precum:

- a) Predilecția pentru termeni concreți, în detrimentul celor abstracți, generată de principiul accesibilității. Preferința pentru terminologia concretă favorizează utilizarea alegoriilor, facilitând procesul de decodare la nivelul receptării.
- b) Utilizarea eufemismului, unul dintre principalele instrumente de eludare a aspectelor peiorative ale realității politice. Practică a manifestărilor discursive din toate timpurile, mijloc de protejare a sensibilității publicului receptor, eufemismul dobândește, în cadrul comunicării politice, valențe defensive, vizând conservarea imaginii locutorului și, implicit, a statutului acestuia în ierarhia puterii.
- c) Specializarea semantică a cuvintelor din vocabularul comun, prin atribuirea unor sensuri politice bine definite (*dreapta, stânga, centru, portocaliu, baron*).
- d) Deschiderea spre împrumuturi neologice.
- e) Predilecția pentru cuvinte aparținând unor câmpuri semantice particulare: domeniul războiului, domeniul religios, cel sportiv etc.

Majoritatea mutațiilor semantice înregistrate de limbajul politic se datorează procedurilor retorice utilizate. Spre deosebire de filosofie și literatură, discursul politic valorifică resursele retoricii în mod diferit, potrivit funcțiilor pe care le îndeplinește și tipului de public pe care îl vizează. Adresându-se unui public extrem de larg și eterogen, limbajul politic valorifică potențialul figurilor de discurs, stabilind conexiuni între categoriile ideologice și cele ale gândirii comune, în perspectivă pragmatică. În acest sens, prosopopeea, metafora și personificarea devin constante ale retoricii politice, dar nu sunt omise nici resursele celorlalte procedee. De-a lungul timpului, se remarcă preferința pentru unele sau altele dintre acestea. Astfel, în vreme ce limbajul politic românesc din secolul al XIX-lea manifestă interes pentru prosopopee, prin intermediul căreia, se atribuie obiectelor/ abstractelor/ elementelor naturale ori supranaturale caracteristici ale ființelor animate, în secolul al XX-lea remarcăm spațiul larg acordat comparației.

Metafora – valențe semantice și pragmatice în discursul politic contemporan

În rândurile care urmează, ne îndreptăm atenția asupra valențelor semantice și pragmatice pe care le înregistrează metafora în discursul politic contemporan. Considerațiile noastre se sprijină pe analiza alocuțiunilor din camera inferioară a Parlamentului României, exemplele oferite fiind extrase din declarațiile politice susținute în ședințele Camerei Deputaților, pe parcursul lunii octombrie 2013.

Apreciind că „metafora nu este o noțiune de competență exclusivă a lingvisticii, ci un concept complex, cu implicații filosofice, care trebuie situat într-un plan cultural mai larg”⁹,

⁹ Ovidiu Verdeș, *Metafora – un concept deschis*, Editura Universității din București, București, 2009, p. 9.

Ovidiu Verdeș subliniază necesitatea îndreptării atenției asupra procesului de receptare și interpretare a metaforelor, considerând că „interesul abordărilor pragmatice pentru condițiile care produc tensiunea dintre sensul literal și cel metaforic are prioritate în fața chestiunilor tehnice legate de problema «indiciilor» sensului figurat”¹⁰.

Potrivit lui G. Lakoff și M. Johnson¹¹, a descifra o metaforă înseamnă a lua în considerare următoarele teze:

- metafora nu este doar limbaj, ci și o problemă de gândire conceptuală;
- o metaforă conceptuală convențională este o suprapunere parțială a unei structuri conceptuale (conceptul-sursă) asupra unei alte structuri conceptuale (conceptul-țintă);
- suprapunerea metaforică este strict unidirecțională, mergând de la domeniul-sursă către domeniul-țintă;
- într-o metaforă conceptuală convențională, conceptul-țintă este parțial structurat și constituit de conceptul-sursă;
- metaforele convenționale nu sunt propoziții.

Astfel, în enunțul „nu este zi de la Dumnezeu fără o *chiflă politică* (s.n.) a lui Victor Ponta și tovarășii lui în ale guvernării, ceea ce mi-a îngreunat foarte mult activitatea de selecție și prioritizare a acestor *chifle*”¹², conceptul-sursă *chiflă* repercutează asupra conceptului-țintă *actele politice ale prim-ministrului* o serie de sensuri peiorative, devenind echivalent semantic pentru *greșeală de guvernare* și sugerând, în substrat, incapacitatea guvernului Ponta de a gestiona actele de pe scena politică românească.

Metafora politică pierde virtuțile metaforei poetice, devenind vulgară, în sensul etimologic al cuvântului, și laborioasă, iar importanța ei nu rezidă în frecvență, ci în locul pe care îl ocupă în economia manifestării discursive. Remarcăm, în acest sens, preferința politicianilor pentru exprimarea metaforică încă din titlurile alocuțiunilor: *Recunoști că ești mistreț?*, *Voi aveți gazele, noi avem chibritul!*, *Invazia rablelor*, *Ali Baba în sol major - concert pentru economie și pian*, *Zmeura de aur pentru Victor Ponta*, *Cianură pe pâine*, *Parlamentul zmeurilor de aur*, *Greu la deal cu boii mici*, *Muntele își are legile sale* etc.

Comunicare oblică, deplasare de sens, plasticitate, accente de subiectivitate sunt doar câteva dintre trăsăturile pe care metafora le conferă discursului din spațiul politic. Rolul ei este acela de a prezenta faptele „în calitate de”, în baza unei relații de asemănare, care generează deplasarea de sens: a vorbi despre politică în termenii unui joc, despre război în termenii unui spectacol de teatru, despre problemele sociale în termenii patologiei, despre noțiuni abstracte în termeni concreți sunt tot atâtea deschideri pe care le operează metafora la nivel semantic. Spre deosebire de metafora artistică, metafora poetică poartă amprenta unor judecăți de valoare: ea poate să pună în valoare sau să devalorizeze obiectul descris, să supraestimeze sau să degradeze imaginea unei persoane, grupări, instituții, țări etc.

Într-o perspectivă mai amplă asupra metaforei, concepută nu doar ca simplă figură de stil, ci ca figură discursivă, în sensul *metaforei vii*, ea are capacitatea generării unui lanț întreg de semnificații, îmbogățind discursul politic și conferindu-i plasticitate și suplețe.

¹⁰ Ovidiu Verdeș, *Metafora – un concept deschis*, Editura Universității din București, București, 2009, p. 9.

¹¹ *Apud* Camelia Mihaela Cmeciu, *Strategii persuasive în discursul politic*, editura Universitas XXI, Iași, 2005, p. 37.

¹² <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7305&idm=1,116&idl=1>, accesat la 22.11.2013.

Presupunând o formă particulară de inferență, metafora implică efecte și valori comunicative indirect vehiculate, într-o perspectivă pragmatică ce nu poate să neglijeze legăturile contextuale și raporturile cu utilizatorii. În spațiul comunicării politice, unde emitentul este mai degrabă interesat de reconstrucția referențialului evenimential decât de respectul adevărului, metafora oferă acestuia șansa de a eluda aspectele care îi sunt nefavorabile, îndreptând atenția receptorilor asupra slăbiciunilor adversarului politic.

Capacitatea de a pune în relație domenii extrem de diverse, de a le apropia sau chiar de a le face să fuzioneze, constituie mecanismul funcționalității metaforei, iar aptitudinea de a stabili conexiuni depinde de cunoștințele, de imaginația, de talentul și, nu în ultimul rând, de intenția locutorului, care are libertatea de a recurge la un repertoriu prestabilit sau de a genera expresii metaforice noi. Printre cele mai întâlnite domenii de generare a construcțiilor metaforice din discursul politic contemporan se înscriu¹³:

• **Politică și joc:** conceptul metaforic de *joc* apare frecvent în discursul sau comentariul politic, în calitate de sinonim al strategiei sau al regulilor care guvernează câmpul politic:

„Acest om iresponsabil își bate joc cu nesimțire și de locuitorii din munții Apuseni și de toți ceilalți români, indiferent de opinia lor față de proiectul minier mult discutat din Roșia Montană. *Ce înseamnă acest ping-pong cu un proiect de lege* (s.n.) ce are legătură cu un obiectiv de însemnătate națională, domnule premier? Acesta este modul prin care gestionați dumneavoastră o asemenea temă?”¹⁴. (Clement Negruț - declarație politică cu titlul *Roșia Montană nu este jucăria lui Ponta*)

• **Politică și condiții atmosferice** – apropierea de fenomenele meteorologice sugerează în subsidiar schimbările ce caracterizează lumea politică și efemeritatea actelor politice:

„*Sub norul de fum mediatic și de demagogie* (s.n.) dusă la extrem, Victor Ponta ascunde zi de zi incapacitatea sa în a guverna țara pentru și în folosul românilor”¹⁵. (Florin Mihail Secară - declarație politică cu titlul *Guvernul ne ia de proști!*)

• **Politică și spectacol:** nu de puține ori, domeniul politic este asimilat unui spectacol de teatru sau film, iar oamenii politici unor actori care joacă potrivit unor scenarii scrise de ei înșiși:

„Mulți s-ar întreba de ce îi acord lui Victor Ponta premiul «Zmeura de aur»? Păi cu ce este diferit Victor Ponta de actorii slabi de la Hollywood? Îl înconjoară zilnic zeci de camere de luat vederi? Îl înconjoară! Este difuzat la televiziuni 24 de ore pe zi? Este! Are mai mulți scenariști și regizori care-i trasează cu precizie toate mișcărilor și îi pun în gură cele mai sfruntate minciuni? Are! Are decoruri? Are! Este Victor Ponta un actor ratat? Este! (...) Sunt convins că dacă Victor Ponta va continua cu acest talent actoricesc, cu siguranța va fi premiat și în alte ocazii pentru cel mai bun rol principal în telenovela «Eu când vreau să mint, mint!» sau serialul SF «Eu mint de îngheață apele», numai că românii ar trebui

¹³ Rafika Keryayi-Lasri, *La métaphore dans le commentaire politique*, L'Harmattan, Paris, 2003, p. 94.

¹⁴ <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7303&idm=1,143&idl=1>, accesat la 20.11.2013.

¹⁵ <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7308&idm=1,011&idl=1>, accesat la 20.11.2013.

scuțiți să mai înghită toate minciunile Domniei Sale”¹⁶. (Florin Mihail Secară - declarație politică cu titlul *Zmeura de aur pentru Victor Ponta*)

• **Politică și muzică** – asocierea cu muzica este în strânsă legătură cu intențiile de devalorizare a activității politice a adversarilor:

„Nu-l știți pe domnul Varujan? Cum de nu știți? Este pianistul! Este prim-solistul care interpretează de ani buni și fără încetare aceeași partitură: «Ali Baba și cei 40 de hoți, în sol major»”¹⁷. (Florin Gheorghe - declarație politică cu titlul *Ali Baba în sol major - concert pentru economie și pian*)

• **Politică și război** - apropierea experienței politice de imaginea unui război constituie una dintre cele mai întâlnite expresii metaforice în cazul evocării unor situații controversate:

„Practic, într-o săptămână, Victor Ponta și coaliția de guvernare au atacat frontal, la baionetă, două dintre puterile recunoscute în stat - cea judecătorească și cea a presei”¹⁸. (Tinel Gheorghe - declarație politică cu titlul *Greu la deal cu boii mici*)

• **Politică și conceptele de naștere și de moarte** - esențiale pentru experiența umană, conceptele de *naștere* și de *moarte* nu sunt legate doar de existența omului, ci înglobează orice experiență ce stă sub semnul începutului și al sfârșitului:

„În tot acest scenariu sumbru, ministrul Nicolăescu e parcă singurul nevinovat de «moartea clinică» în care se zbate sănătatea românească”¹⁹. (Liliana Ciobanu - declarație politică *Cine salvează sănătatea din moarte clinică*)

• **Politică și regn animal**: transferul de tip metaforic prin care numele unor specii de animale (inferioare, de pradă) sunt folosite pentru a califica specia umană²⁰ este o constantă a discursului politic contemporan. „Transferul presupune trecerea cuvintelor în categoria axiologicilor depreciative: devalorizarea/ valorizarea negativă reprezintă o componentă obligatorie a acestui proces”²¹. Recursul frecvent la vocabularul care desemnează regnul animal cu referire la lumea politică produce clișeizarea unor metafore (rechini, lupi tineri, șacali, iepurași, urși, mistreți etc.). Metafora dinozaurului trimite la realități sociale, economice, politice depășite, compromise istoric și moral: dinozaur industrial, politic, universitar, de media etc. Metafora animalieră are în general conotații negative, vizând discreditarea adversarului politic.

• **Politică și sănătate**: asocierea vieții politice cu o stare precară de sănătate are ca scop discreditarea, devalorizarea oamenilor politici aflați la guvernare. Metafora bolii trimite în subsidiar la eșecul guvernării unei grupări politice:

„Guvernarea USL a promis, se știe, dacă nu vindecarea, cel puțin tratarea tuturor rănilor lăsate pe trupul României de o guvernare, în multe privințe, iresponsabilă.

¹⁶ <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7303&idm=1,066&idl=1>, accesat la 19.11.2013.

¹⁷ <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7303&idm=1,065&idl=1>, accesat la 19.11.2013.

¹⁸ <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7305&idm=1,116&idl=1>, accesat la 22.11.2013.

¹⁹ <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7303&idm=1,082&idl=1>, accesat la 22.11.2013.

²⁰ V. Gabriela Duda, *Limbaajul politicienilor: între violență și deriziune*, în Domnița Tomescu (coord), *Limbaajul politic românesc actual*, Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești, Ploiești, 2009, pp. 17-42.

²¹ V. Gabriela Duda, *Limbaajul politicienilor: între violență și deriziune*, în Domnița Tomescu (coord), *Limbaajul politic românesc actual*, Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești, Ploiești, 2009, p. 20.

Numai că rănilor sunt multe, și, din păcate, doctorii competenți, numiți manageri ai sistemelor social-economice, precum și cele trebuincioase vindecării, respectiv injecțiile cu capital, lipsesc de pe piața noastră sărăcită de valori.

S-a început, după cum bine se știe, cu repararea rănilor lăsate în trupul națiunii de tăierile salariale, apoi cu tratamentul aplicat pe delicata rană a pensiilor militarilor. Acestea însă sunt probleme macrosistemice ce se încearcă a fi rezolvate cu un pacient adus în pragul nevrozei, convulsiv și care nu mai tolerează medicația politicianistă²². (Ion Mocioalcă - declarație politică intitulată *Vindecarea României trebuie începută cu rănilor mici*)

• **Politică și sex** - discursul politic contemporan nu putea face abstracție de o trăsătură a manifestărilor discursive din spațiul mediatic: aluziile sexuale.

„Insolvența nu poate salva impotența! Impotența lui Ponta în a stimula creșterea economică și a schimba în bine standardul de viață al românilor, în a respecta legea și instituțiile statului român a fost deja demonstrată în cele peste 550 de zile de guvernare care au otrăvit viața românilor²³. (Florin Mihail Secară - declarație politică intitulată *Insolvența salvează impotența*)

• **Politică și religie** – așezarea și discutarea evenimentelor politice într-un context de gândire și afectivitate religioasă are la bază intenția vorbitorului de a deștepta structuri preexistente în mentalul colectiv:

„Descartes spunea că «Bunul-simț este însușirea, puterea de a judeca bine și de a distinge ce-i adevărat de ce este fals». Nimic mai adevărat! Și nimic mai fals, în pelerinajele politicianiste din aceste zile de la Iași, la moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva. (...) Politicienii din toate partidele au format un sobor ad-hoc și s-au dus la Iași ca la Mecca, să pupe moaștele într-o zi de sărbătoare, fără să-i mai intereseze dacă țara este guvernată, dacă CFR Marfă se vinde sau nu, dacă micii fermieri își pot plăti noile impozite, dacă șomerii vor mai avea din ce să trăiască (...)”²⁴. (Nuțu Fonta - declarație politică intitulată *Guvernarea sfintelor moaște!*)

Remarcăm că în spațiul comunicării politice exprimările metaforice valorifică câmpuri semantice dintre cele mai diverse, având în comun funcția de a formula, prin domeniul-țintă, trăsături specifice domeniului-sursă. Comportamentele, practicile, atitudinile nu sunt reprezentate în mod izolat, ci prin intermediul unor relații semiotice care apropie experiențele, în funcție de proprietățile pe care le au în comun. Subliniind relația de interdependență dintre metaforă și contextul socio-cultural în care ia naștere, Umberto Eco afirmă că elaborarea unei metafore are la bază un univers de conținut deja constituit, o rețea de *interpretanți* care decid semiotic asemănări și diferențe de proprietăți²⁵. Fără a se limita la un simplu joc de cuvinte, metafora implică traducerea raporturilor cu lumea, cu celălalt, fapt care explică preferința manifestată, într-o epocă sau alta, pentru anumite structuri metaforice. Ea este girată de un sistem conceptual la rândul lui structurat, guvernat de orizontul cultural al fiecăruia, iar interpretarea expresiilor metaforice nu poate oculta experiențele, conceptele, valorile, atitudinile care le inspiră și le generează în același timp. Pe această linie de interpretare,

²² <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7303&idm=1,079&idl=1>, accesat la 21.11.2013.

²³ <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7305&idm=1,002&idl=1>, accesat la 22.11.2013.

²⁴ <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7308&idm=1,085&idl=1>, accesat la 22.11.2013.

²⁵ Umberto Eco, *Sémiotique et philosophie du langage*, PUF, Paris, 1988.

Lakoff și Johnson²⁶ propun o taxonomie a metaforei politice, după criteriul categoriilor de experiențe care le generează:

- a) *Metafore de orientare*: înglobează două procese diferite: cel spațial și cel temporal. În cadrul lingvisticii textuale, structurile metaforice nu sunt entități frastice izolate, fiind răspândite pe întreaga suprafață a textului, într-o manieră omogenă și supunându-se unui principiu mai general, cel al pertinentei locale. Spațiul și timpul organizează experiența noastră fizică și culturală, aflându-se, de multe ori, la baza unor concepte metaforice. Metaforele de orientare spațială sunt organizate prin raportare la o direcție determinată: sus/ jos, exterior/ interior, în față/ în spate etc., favorizând elaborarea unor judecăți negative, pozitive sau neutre asupra unei stări, a unei situații sau a unei persoane, prin localizarea acestora.
- b) *Metafore ontologice*: permit perceperea evenimentelor, emoțiilor, ideilor etc., în calitate de entități. Prin intermediul metaforelor ontologice, experiențe abstracte devin experiențe concrete, noțiuni care nu pot fi cuantificate devin evaluabile, noțiuni spirituale devin materiale etc. (Ex. *Lupt pentru inima acestei țări!*).
- c) *Metafore ale conținuturilor*: permit considerarea stărilor și activităților în calitate de obiecte. În acest sens, activități, evenimente, acțiuni și stări sunt tratate metaforic ca substanțe (Ex: *Cum ai intrat în politică?*).
- d) *Metafore personificatorii*: marchează o deplasare semantică de pe non-uman pe uman, conferind elementelor din prima clasă puterea de a acționa, de a vorbi, de a gândi etc. (Ex. *România suferă.*).
- e) *Metafore organice*: fac apel la diferite părți ale corpului uman (*braț, ochi, frunte* etc.), încărcate de valori simbolice particulare (Ex. *Capul partidului a luat decizia moșionii de cenzură.*).

Natura relațională a semnificației metaforice impune interogația asupra naturii și a mecanismelor de funcționare a metaforei, orientarea atenției atât asupra semanticii enunțurilor, cât și asupra sintaxei, a sintagmaticii semnelor metaforice într-un discurs particular. Cea de-a treia dimensiune a triadei semiotice, perspectiva pragmatică, se dovedește esențială în procesul de decodare a metaforei politice: „dimensiunea pragmatică este o cale principală, obligatorie pentru studiul metaforei. Ea subliniază caracterul extra-discursiv al acesteia, efectele pe care le are în context, motivațiile individuale sau sociale care o generează; toate aceste elemente sunt inerente funcționării metaforelor. Exprimarea metaforică este un act de limbaj având reprezentări și finalități specifice, fapt ce ne obligă la cercetarea valențelor ei pragmatice”²⁷.

Concluzii

Oferind terenul cultivării unor exprimări oblice și al inferențelor care conduc dincolo de litera discursului, metafora oferă măsura dimensiunii histrionice a discursului politic, tentat mai degrabă să ascundă decât să dezvăluie. Într-o perspectivă pragmatică, ce nu poate să neglijeze legăturile contextuale și raporturile cu utilizatorii, discursul politic nu se limitează la o simplă acțiune de comunicare între emițător și receptor, fiind generat, în mod necesar, de o

²⁶ G. Lakoff, M. Johnson, *Les metaphores dans la vie quotidienne*, Minuit, Paris, 1985, p. 254.

²⁷ Rafika Kerzazi-Lasri, *La métaphore dans le commentaire politique*, L'Harmattan, Paris, 2003, p. 103.

intenție persuasivă. În aceste condiții, nu interesează atât „frumusețea” discursului sau înșiruirea logică a ideilor, cât, mai degrabă, selecția și valorificarea „instrumentarului” lingvistic în consonanță cu efectele persuasive urmărite. „Metafora politică” nu este un simplu ornament stilistic, ci funcționează ca prim nivel de structurare a persuasiunii. „Prin folosirea metaforei locutorul câștigă de două ori: prima dată prin reducerea timpului alocat (și chiar a efortului intelectual), iar a doua oară – cel mai important! – lasă loc unei duble interpretări. Mesajul astfel vag construit va fi decodat de receptor de cele mai multe ori în funcție de nevoile, așteptările și dorințele acestuia”²⁸.

Formă particulară de inferență, cu efecte și valori comunicative indirect vehiculate, metafora politică traduce, în fond, intențiile emitentului de eludare, respectiv de mistificare a realității politice. Discursul politic contemporan valorifică, cu precădere, virtuțile metaforei, calitatea acesteia de a opera treceri de la complex la simplu, de la abstract la concret, imprimând discursului o puternică dimensiune subiectivă. Subliniem, de asemenea, substratul explicit polemic al construcțiilor metaforice din discursul politic contemporan, rolul lor în demersul de discreditare a adversarilor politici. Definierea mecanismului metaforic în termeni de interacțiune, de „tranzacție între contexte” pune în valoare potențialul semantic al exprimărilor metaforice și, nu în ultimul rând, impactul pe care îl au acestea la nivelul receptării. Metafora „proiectează” asupra subiectului principal însușiri care aparțin subiectului secundar, funcționând asemenea unui filtru care suprimă anumite trăsături ale obiectului și accentuează altele, în funcție de finalitățile discursive ale politicianului.

Bibliografie

- Avădanei, Ștefan (1994), *La început a fost metafora*, Editura Virginia, Iași.
- Banciu, Viorica (2009), *Semantic and Pragmatic Characteristics of Political Discourse*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca.
- Bălan, Nina Aurora (2005), *Discursul politic românesc*, Editura Universitaria, Craiova.
- Burgelin, Olivier (1968), *La naissance du pouvoir étudiant*, en „Communications”, n.21, p. 33.
- Charaudeau, Patrick (2005), *Le discours politique. Les masques du pouvoir*, Librairie Vuibert, Paris.
- Cmeciu, Camelia Mihaela (2005), *Strategii persuasive în discursul politic*, Universitas XXI, Iași.
- Denquin, Jean-Marie (2007), *La politique et le langage*, Michel Houdiard Editeur, Paris.
- Duda, V. Gabriela (2009), *Limbajul politicienilor: între violență și deriziune*, în Domnița Tomescu (coord), *Limbajul politic românesc actual*, Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești, 2009, pp. 17-42.
- Eco, Umberto (1988), *Sémiotique et philosophie du langage*, PUF, Paris.
- Edelman, M. (1999), *Politica și utilizarea simbolurilor*, Editura Polirom, Iași.
- Keryayi-Lasri, Rafika (2003), *La métaphore dans le commentaire politique*, L’Harmattan, Paris.
- Lakoff, G.; Hohnson M. (1985), *Les métaphores dans la vie quotidienne*, Minuit, Paris.

²⁸ Domnița Tomescu (coord), *Limbajul politic românesc actual*, Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești, Ploiești, 2009, p. 182.

- Maarek, J. Philippe (2001), *Communication et marketing de l'homme politique*, Editions Litec, Paris.
- Mitrea-Șerban, Henrieta (2006), *Limbaajul politic în democrație*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, București.
- Ricoeur, Paul (1984), *Metafora vie*, Editura Univers, București.
- Tomescu, Domnița coord. (2009), *Limbaajul politic românesc actual*, Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești, Ploiești.
- Verdeș, Ovidiu (2004), *Metafora – un concept deschis*, Editura Universității din București, București.
- Wolton, Dominique (1997), *Penser la communication*, Flammarion, Paris.

Sitografie

- <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.data?cam=2&dat=20131001&idl=1>.
- <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.data?cam=2&dat=20131008&idl=1>.
- <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.data?cam=2&dat=20131015&idl=1>.
- <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.data?cam=2&dat=20131022&idl=1>.
- <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.data?cam=2&dat=20131029&idl=1>.